

erlaauwen. Want de
hos onze oordeelen
reht, waar deze zich
statige deining der
daar, waar we zijn
iet meer objectieve-
ke beslissing uit de
is wel geldingsbron,
ron. Daarom komt
den minder aan op
ap, dan wel op wijs-
in ethischen als in
foge in dit opzicht
roep als deskundige
aar zal zijn functie
ke waardij.
ron, geen kenbron,
aan niet en kunnen
e beslissing mogelijk.
e ons Kant, beslist
d. i. de wettelijkheid,
de of wettelijkheid
et bepaald door zijn
itel. Deze titel is
chtsteer het feit, dat
ak maakt te zijn de
ch, die een bewust-
n van „Bedeutungen
rechtelijke bewus-
vroegere geschriften
nbergen een wijs-
e in deze rede zich
den logischen ge-
pe begripsbepaling
ut deze rede spreekt,
worden gebracht.
rootendeels uit niet-
de verstaanbaarheid
„wanneer de spreker
oorbeelden zijn ge-
rd. Al moet men in
apelijk betoog met
voorzichtig wezen,
s wanneer men niet
redt, moeilijk geheel
ogeleeraar, die aan
id, niet alleen door
bezinning, maar ook
van onze beginselen
e ere zijn.
recht.
tschappelijke leven
aast het geschreven
of gewoonte-zelf
erkenorde zelf ver-
Artikel naar dit
et daardoor aan dit
ctie. En dit is vol-
et geschreven recht
t worden, toch laat
n niet rijgen in het
e bepalingen en
et zou de dood van
De vrijere ont-
kelijk leven brengt
aan de plaatselijke
worden overgelaten.
huiselijk leven niet
ling, maar veel meer
heerscht voort. In
eestal een praktische
it. Het is daarom
t geschreven recht
terecht verbeterend
et inwerken. Bij de
e onze K-erkenorde
el gewijzigd gewor-
bepaalde al lang in
of door een andere
en. En voor zoover
emeen ingang heeft
et als een verbetering
cht kan beschouwd
ok geen bezwaar.
natuurlijk niet, dat
op dit „gewoonte-
ge afwijking van de
pleiten. Omdat hier
zich niet houdt aan
Kerkenorde, wordt
illige afwijking nog
terecht gestempeld,
kerkerad zich zou
op dit punt geheel
e gaan. Dan zou de
g geheel waardeloos
tweede plaats dient
in 't oog te worden
eewontrecht alleen
e heeft, wanneer het
ng geldt van de be-
krecht, maar zeker
de beginselen zou
ger in onze Kerken-
Avondmaal liefst op
g en Kerstdag moet
e heeft de algemeene
e niet gehouden. Op
ens het Avondmaal
erdag is het een uit-
Paaschdag wordt nog
gehouden. Het ge-
af van het geschre-
afwijking had metter-
d. Bij de herziening
e is deze bepaling
aan wanneer in een
Avondmaal maar
het jaar bediend zou
e Kerkenorde voor-
nste zes- of viermaal
en moet, dan is uit
eewontrecht te con-
wat het hier of daar
an zou deze gewoonte
zijn. En hoe eerder
afgeschaft, hoe beter
verkeerde gewoonte

Geen gunst maar recht.

V.

Volgt reeds uit de bestemming deze goederen, die voor de Kerk en haar eeredienst gegeven zijn, dat de Kerk rechtsaanspraken op deze goederen kan doen gelden, toch is hiermede nog niet genoeg gezegd.

De bewering der hedendaagsche juristen, dat deze goederen stichtingen zijn geweest en aan niemand toebehoorden, berust niet daarop, dat in de schenkings-oorkonden zelfs het eigendomsrecht deze goederen niet op een bepaald persoon wordt overgedragen, want dit geschiedt wel, maar dat deze als eigenaar aangewezen persoon naar hun rechtsopvatting geen eigendomsrecht bezitten of uitoefenen kan.

De zaak is nl. deze, dat reeds vroeg in de Christelijke Kerk de gewoonte opkwam, dat wanneer iemand zijn goederen, hetzij bij zijn leven, hetzij na zijn dood, ten dienste van de Kerk wilde bestemmen, deze goederen dan door hem in eigendom werden gegeven aan God of aan Christus. Later werden zulke goederen ook wel geschenken aan een bepaald Engel of heilige, maar uit de schenkings-oorkonde zelf blijkt, dat dit geschiedde aan Engelen of Heiligen, die schutpatroons waren van een bepaalde Kerk, aan den dienst van dezen Heilige of Engel gewijd, zodat de vraag kan opkomen, of met dien Heilige of Engel niet bedoeld is de naar hem genoemde Kerk. Anders staat het daarentegen, wanneer deze goederen geschenken werden aan God of aan Christus, want aan een bepaalde Kerk naar God of Christus genaamd, werd daarbij niet gedacht. En evenmin gaat het aan, omdat men vroeger wel gewoon was in zijn testament te bepalen, dat men zijn ziel aan God en zijn lichaam aan de aarde vermaakte, daarin alleen een overdrachtelijke manier van spreken te zien. De eigendomsverdracht geschiedde zoo formeel mogelijk; de bezitter verklaarde, dat hij alle eigendomsrechten op deze goederen prijs gaf en nu God in den Hemel stelde in de propheetie van deze goederen. God werd dus door deze actie tot eigenaar van deze goederen gemaakt, terwijl er dan tevens bij vermeld werd, tot welken dienst van God ze bestemd werden. En de naam dien deze goederen droegen, was dan ook *bona Dei* (d.w.z. goederen van God) of *patrimonium Christi* (d.w.z. het erfdeel van Christus).

Wanneer nu de hedendaagsche juristen toch volhouden, dat deze goederen geen eigenaar gehad hebben, dan geschiedt dit op grond, dat God, gelijk Mr. W. H. de Savornin Lohman Azn. zegt, geen plaats heeft in onze rechtswereld en dus in rechten geen eigenaar kan zijn. Of gelijk Mr. Van Apeldoorn het uitdrukke, omdat het duidelijk is, dat in werkelijkheid van een eigendomsrecht deze niet-empirische wezens geen sprake kan wezen, aangezien zij buiten het rechtsverkeer staan en inzonderheid wat God betreft, daarboven. Hij meent dan ook, dat de stichters door God of een heilige aan te wijzen als eigenaar, de zaak niet veranderd hebben, maar alleen, hoe- wel onbewust, het ontbreken van een eigenaar geaccentueerd hebben. In hoeverre dit juist is, is niet zoo gemakkelijk te zeggen. Naar het mij voorkomt, gaat onze juristen hierbij veel te veel uit van de tegenwoordige rechtsbegrippen en houdt men niet genoeg rekening met de rechtsbegrippen die toen heerschten. In het oud-Romeinsche recht konden de goden wel degelijk als eigenaars van bepaalde goederen optreden. En nu kan men wel verklaren dat dit berustte op een verkeerde opvatting van de godheid en dat het Christendom een verheven Godsbegrip heeft gebracht, waar- door God boven de rechtssfeer is geplaatst, maar de vraag is juist, in hoe verre dit van de Middeleeuwsche rechtsbeschouwing kan gezegd worden. Dat de stichters deze goederen wel degelijk bedoeld hebben de goederen aan God in eigendom over te dragen, blijkt uit de duidelijke en formele verklaring in den stichtingsbrief. En dat ook de Staatswetten van die dagen deze daad als een wettige daad erkennen, volgt daaruit, dat, zoals Mr. Van Apeldoorn zelf mededeelt, in de Jurisprudentia Frisiaca God en Christus wel degelijk als eigenaars deze goederen voorkomen. En omrat naar onze rechtsbeschouwing dit niet kan en een testament, waarin men nu zijne goederen aan God of aan Christus vermaakte, natuurlijk onwettig zou wezen, volgt daaruit nog niet, dat dit ook in de Middeleeuwen zoo was. In de Middeleeuwen hield men er andere rechtsbegrippen op na, dan nu, en daarmede heeft men bij de beoordeeling deze schenkingsoorkonden rekening moeten houden.

Maar hoe men hierover ook denken moge, in geen geval gaat het aan deze uitdrukkelijke verklaring van den stichter als geheel waardeloos voor dit vraagstuk op zijde te schuiven, omdat niemand in onze dagen God of Christus als de eigenaars deze goederen tot beschouwen. Men heeft toch blijkbaar in deze eigendomsverdracht te doen met een religieuze actie, die haar grond en oorsprong vindt in hetgeen bij Israël reeds geschiedde en ook bij andere volkeren voorkwam, nl. dat men goederen aan God den Heere schonk of wijdde voor zijn dienst. Zoo geschiedde dit onder Israël niet alleen met de beesten enz. die voor de offeranden bestemd waren, maar ook met kleinooden en andere dingen voor het heiligm. Zulk een gave werd dan een *korban* genoemd. Ook de gaven, die de Joden in de schatkist van den Tempel wierpen, tot onderhoud van den tempeldienst, worden door den Evangelist Lucas *gaven Gods* genoemd, d.w.z. gaven aan God gegeven of toegewijd. (Luc. 21: 4). Wie aan deze goederen zich vergreep, werd geacht roof tegenover

God te plegen en daarom door God zelf vervloekt (Maleachi 3: 8, 9). De gewone benediging, dat God eigenaar is van alle goed op aarde (Psalm 24: 1 e.a.p.) en men dus niets aan God „geven“ kon, houdt dan ook geen steek. Terecht merkte Voetius hier reeds op, dat al kan God in algemeenen zin gezegd worden eigenaar van alle dingen te zijn, dit niet wegneemt, dat de mensch een deel van zijne goederen aan God geven kan voor een bepaald doel, d. i. voor Zijn dienst.

Het is in dien zin, dat de schenking deze goederen aan God steeds in de Christelijke Kerk beschouwd is. Daaruit volgde vooreerst, wat het karakter deze goederen betrof, dat zij een heilig karakter hadden. Ze waren aan God gewijd, *Deo consecratae*. En niet alleen het Kanonieke recht oordeelde aldus, maar evenzeer onze Gereformeerde theologen en juristen; ook zij noemen deze goederen sacri redditus, heilige inkomsten. Ten tweede, dat wie aan deze goederen zich vergreep, daarom ook niet gestraft werd als een gewone dief, maar veel zwaarder, omdat hij zich schuldig had gemaakt aan sacrilegie, aan heiligschennis. En in de derde plaats, wat de bestemming deze goederen betrof, dat zij voor geen ander doel mochten gebruikt worden dan voor den dienst van God, d. w. z. voor den eeredienst in de Kerk. Dit laatste wordt er zelfs uitdrukkelijk bijgevoegd in de schenkingsoorkonde, zodat hierover althans geen twijfel kan bestaan.

Ook Mr. Van Apeldoorn erkent dit, waar hij zegt, dat al mag uit deze overgave der goederen aan God geen eigendomsrecht worden afgeleid, deze overdracht „daarom toch niet zonder betekenis is geweest, omdat daarin onmiskenbaar de bedoeling van den stichter ligt opgesloten om de goederen, waarvan hij afstand deed, voor altijd te bestemmen tot *Godes dienst* (ik cursiveer). Zelfs zou hij, wanneer hij keuzis had genomen van den strijd, die over deze goederen in de 16e en 17e eeuw gestreden is tusschen de Overheid en de Kerken, zich allicht nog sterker hebben uitgedrukt. Het „niet zonder betekenis“ zou dan allicht veranderd zijn in: „van de grootste betekenis“. Want juist dit punt — en niet de vraag of de Kerken deze goederen in eigendom bezaten — heeft heel den rechtsstrijd over deze goederen beheerscht.

Tweeërlei toch leidden onze Vaders hieruit af.

Vooreerst, dat aangezien deze goederen door den oorspronkelijken stichter gegeven waren in de eerste plaats aan God en wel voor Zijn dienst, dit doel dan ook over het wettig gebruik deze goederen te beslissen had en niet wat daaraan nog verder was toegevoegd over hun nadere bestemming. Dat de stichter deze goederen de inkomsten daarvan nader bestemd had voor „paapsche superstitiën“ of „paapsche ambten“, omdat hij ze aan God daarmede te dienen, was bijkomstig. Vandaar dat al hadden deze paapsche superstitiën en ambten door de Reformatie in de Kerk opgehouden te bestaan, deze goederen niet zonder bestemming waren geworden. Het eigenlijke doel toch van den stichter was, zoals hij zelf had uitgesproken, ze aan God te geven om Hem daarmede te dienen. En dat doel kon thans evenzeer en zelfs nog veel beter bereikt worden dan vroeger, nu de dienst Gods van misbruiken gezuiverd en al wat niet naar Gods wil was, daaruit weg was genomen.

En in de tweede plaats, dat daarom de Overheid, toen zij den Roomschen eeredienst had doen ophouden, niet vrijmachtig en naar eigen goedvinden over deze goederen beschikken of ze confiscieeren kon, maar gehouden was te zorgen, dat zij bestemd bleven voor den dienst Gods, waarvoor ze waren geschenken. Reeds van een absoluut beschikkingsrecht, dat de Overheid in het algemeen over de goederen harer onderdanen zou uitoefenen, wilden onze theologen niets weten. Voetius verklaart zelfs, dat geen mensch van gezonde zinnen zulk een recht aan de Overheid toe kon kennen; hij acht het dan ook overbodig zulk een dwaas gevoelen te weerleggen. Maar nog veel minder erkennen zij zulk een recht der Overheid ten opzichte van goederen, die niet aan haar onderdanen behoorden, maar aan God waren gewijd en daarom als heilig beschouwd moesten worden. Maakte de Overheid zich toch van deze goederen meester, dan berustte men hier niet lijdelijk in, maar noemde dit roof aan de Kerk gepleegd en zelfs sacrilegie. Voetius, die dit vraagstuk zeer breed in zijn Politia Ecclesiastica bespreekt, beroept zich daarvoor op het schier eenparig getuigenis van de Theologen en Juristen zijner dagen. Slechts een enkele dezer citaten kunnen we hier weergeven. Calvijn in zijn boek over de Ergernissen noemt onder deze „ergernissen“, waardoor de Roomschen werden afgestooten van het Protestantisme, ook het feit, dat verscheidene Vorsten, die bij het Protestantisme zich gevoegd hadden, zich zelf verrijkt hadden met de heilige goederen (der Kerk) en verklaart, dat hij dit zelf steeds als een heiligschennende daad van die Vorsten had afgekeurd. Polanus à Polansdorf zegt in zijn commentaar op Maleachi 3, dat indien God het hier reeds een roof noemde tegen Hem gepleegd, wanneer men de verschuldigde gaven Hem onthield, hoeveel te erger heiligschennis het dan niet is, wanneer de Overheid de goederen, aan de Kerk geschenken, aan haar ontroufde en voor profane doeleinden gebruikte, omdat hiermede nog veel schandelijker roof wordt gepleegd tegen onzen God, aan wien deze goederen waren gewijd. En Danaeus, onze groote Gereformeerde Ethicus, zegt in zijn boek over de Christelijke Staatkunde, lib. III tract. 1 cap. 2 evenzoo, dat de Vorsten en Republieken, die

zich van deze goederen meester maakten, roof pleegden tegen Christus zelf, omdat zij niet aan menschen, maar aan Hem toebehoorden.

In hoeverre het voorts juist is, wanneer onze Theologen, op grond, dat deze goederen als eigendom aan God gegeven waren, meenden, dat de Kerk een wettig eigendomsrecht op deze goederen kon doen gelden, hetzij dan omdat men de Kerk en hare ambtsdragers als de wettige representanten van God en Christus op aarde beschouwde, hetzij omdat men leerde, zoals Voetius zelf deed, dat „God door een donatie en resignatie deze goederen aan de plaatselijke gemeenten gegeven had“, kan hier verder onbesproken blijven. Niet dat de Overheden en Vorsten, die deze goederen aan zich trokken, daarmede roof tegenover de Kerk pleegden, maar dat zij roof pleegden tegen God, zich aan het heilige vergrepen en wat aan Hem gewijd was voor profane doeleinden gebruikten, was de hoofdgrief. En in de schenkings-oorkonden deze goederen vindt deze grief zeker een voldoende grond. Want uit deze oorkonden blijkt, zoals ook Mr. Van Apeldoorn erkent, dat deze goederen aan God waren gegeven en voor Zijn dienst en daarvoor alleen waren bestemd.

Dr. H. H. K.

Kootwijks Scholen

In hartelijken dank ontvingen van den heer A. H. M. B. de Broek op Langendijk f. 3.

Dr. J. H. HOUTZAGERS, Voorzitter Best. Arnhem, Velperweg 88.

Leestafel.

1. JAARBOEK TEN DIENSTE VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND 1920 onder redactie van de predikanten G. DOKES en J. C. RULLMANN, Oosterbaan & Le Comte — Goers.

Ook deze vierde jaargang beantwoordt aan de eischen, die men aan een kerkelijk jaarboek mag stellen. De samenwerking van de heeren DOKES en RULLMANN had weer 'n gunstig resultaat en de Firma OOSTERBAAN en LE COMTE zorgde voor een goede typografische uitvoering. Dit handig boekje, de Goese Firma had de beleefdheid ons een gecartonneerd exemplaar toe te zenden, is onmisbaar voor alle ambtsdragers in onze kerken, mag in geen kerkeraads-kamer ontbreken en, ik zou hier aan willen toevoegen, ook niet in de huiskamer van een gereformeerde gezin.

'n Kalender, die, onder meer, gedankdagen uit de historie onzer Kerken vermeldt b. v. 17 Juni: Vereniging van de Chr. Geref. Kerk en de Ned. Geref. Kerken 1892 en 13 October: Afscheiding te Urmum 1834 en die bovendien plaats heeft voor „Anteekeningen“ — gaat voorop.

Volgt de naamlijst onzer Kerken en die onder PREDIKANTEN en daarachter een NEDERLOEGIE VAN PREDIKANTEN VAN GEREFORMEERDE KERKEN SEDERT 1834.

Dan komt op p. 34—262 de Rubriek: STATISTIEK.

Ik neem daaruit over de volgende cijfers: Kerken 713, Predikanten 560, Vacaturen 213, Zielen: 494268 en 220267 Bel. Leden.

Jammer, dat ook nu weer enkele kerken verzuimd Statistische gegevens in te zenden. Zij slaan met een + getekend.

Mit het oog op de vacaturen of althans op de prekeertijden in vacante kerken is het wel licht niet ondienstig hier de namen te vermelden van predikanten, die buiten vaste bediening staan.

Pagina 262 geeft als zoofaanlig op: De Heeren R. VAN GIFFEN, Haarlem, Sint-poetschestrat 18; J. JOFFERS, Wolvebeen; E. TH. FLOOS VAN AMSTEL, Amsterdam, Ruijschstraet 61; H. REINKES, Kalknolte bij Steenwijk; F. L. J. SMITH, Rotterdam, Zaagmolensiraat 213 (boven).

Onder de heeren proponenten, die zich nog niet beroepbaar stellen, het zijn 10, worden ook vermeld de heeren J. W. GEELS en Th. RUIJS. Beiden zijn echter, reeds vóór het jaarboek uitkwam, gepromoveerd. Het adres van Dr. J. W. GEELS is HILVERSUM, dat van Dr. Th. RUIJS is BLOEMENDAAL.

Onder de Rubriek ZENDING p. 262—265 geeft het statistisch overzicht Mission Dienaren 10, Posten 78, Gedeputen 3352 en Bel. Leden 1635.

In de Rubriek: OPLEIDING vindt men onze de THEOLOGISCHE SCHOOL te KAMPEN en VRIJE UNIVERSITEIT te AMSTERDAM.

In die der BUITENLANDSCHE KERKEN de 11 waartoe onze Kerken in correspondentie staan.

Daarachter vindt men voor de NEDERLANDSCHE EMIGRANTEN belangrijke mededeelingen omtrent het EMIGRATIE-BUREAU van de CHR. GEREFORMEERDE KERKEN van AMERIKA, en voor NEDERLANDSCHE ZELVARENDEK belangrijke mededeelingen omtrent het HOLLANDSCHE ZERMANSHUIS te HOBOKEN.

De CHR. PERS VOOR HET GEREFORMEERDE bevat een opgave van de daarvoor dienende periodieken.

Op de rubrieken ONDERWIJS en BARMHARTIGHEID volgt het: OVERZICHT 1919 door J. C. RULLMANN, waardoor het jaarboek ook voor den historischrijver onzer Kerk van belang wordt, en evenzoo is van RULLMANN, die zijn sporen als bibliograaf verdient heeft, het BIBLIOGRAPHISCH OVERZICHT, afgesloten 30 Nov. 1919.

Op het einde IN MEMORIAM van de 12 ten vorigen jare overleden predikanten, waarbij de portretten zijn gevoegd.

In de Rubriek: DE CHR. PERS VOOR HET GEREFORMEERDE LEVEN is dit JAARBOEK onder redactie van Dr. DOKES en Dr. RULLMANN niet vermeld.

Bescheidenheid heeft er niet onwaarschijnlijk van teruggehouden.

Toch verdiende ook deze periodiek in die rubriek een plaats.

2. GEREFORMEERD THEOLOGISCH TIJDSCHRIFT, uitgever R. K. v. d. Berg, Baarn.

Het December-Nr, dat wij deze dagen ontvingen, bevat twee S. d. d.

Een van Dr. G. CH. AALDERS, Ommerkingen over ontstaarsrijd en auteur van Pa. 122 en een van Prof. Dr. F. W. GROSHUIS: De methode om de volgorde der Paulinische Brieven te bepalen, in het bijzonder in verband met de Brieven aan de Thessalonicensen.

Verder het vervolg van het Verslag der 8ste Alg. Vergadering van Predikanten der Geref. Kerken in Nederland.

T. FERWERDA schreef er in de Kroniek, de heeren Prof. Dr. T. HOEKSTRA en Dr. G. CH. AALDERS de Recensie.

3. STREMMEN DES TIJDS, Utrecht, G. J. A. Ruys.

Het Januari-Nr, het 3e van den 9en Jaargang,

opent met een stuk over TEN KATE naar aanleiding der herdenking van diens geboortedag, door den Haagschen predikant Dr. F. VAN GHEEL GILDEMEESTER. De paedagoog A. JONKMAN schreef er over DE LAGER-ONDERWIJSWT. Prof. Dr. F. M. Th. BOHL, over het onlangs gevierde VIJFDE EEUWFEEST DER UNIVERSITEIT TE ROTTERDAM en N. J. M. LINDEN over VRIJWILLIG WERKZAAM-MAKING. Prof. Mr. P. A. DIEPENHOF geeft er, als gewoontlijk, zijn ECONOMISCHE KRONIEK. Het Nr heeft aan het slot een LAESTAFEL.

4. CHRISTELIJK VROUWENLEVEN, uitgever E. J. Bosch Jbz te Baarn.

De vierde Jaargang begint in het Januari-Nr met een mediatie over Matth. 2: 9. En ziet, DE STER GING HUN VOOR, door JOHANNA BREEVOORT. A. D. verzorgde de KRONIEK. Van Mevr. A. VAN HOOZSTRATEN—SCHROOF een bijdrage naar aanleiding der biografie van de Russin MARIA BOLSHAKAROVA. Mevrouw HAVELAAR VAN BECK CAKORNI leidt, in een artikel CO-EDUCATIE, de noodzaak tegen de gevaren der School-opvoeding van meisjes en jongens samen. A. v. H.—S. schrijft hoe men 'n ledikant kan veranderen in een canapé, waardoor de één-kamer-bewoonster dan niet meer genoodzaakt is te ontvangen wie haar bezoeken, in de slaapkamer. Verder een Schets: UIT HET LEVEN VAN EEN ARABISCHE PRINSES (I), door Mr. J. MACLAINE PONT en Het SPROOKJE VAN DE ONSLUITENDE VROUW (I) door WILMA. UH BINKEN—IN BUITENLANDSCHE BLADEN vertelt Mevr. A. v. H.—S. Over kinderlijes en NIEUWGERIJKTE VRAAGERS en wat de Moeders ze dan moeten antwoorden, heeft het JOHANNA BREEVOORT en in HUISHOUDING EN KEUKEN bespreekt Mevr. M. G. LIENEMAN, docente op deze twee gebieden, een boekje van Dr. HINDIHEDE nit het Deensch vertaald door MARTINE WITKOP KONING, onder den titel MODERNE VOEDING. Zij deelt er eenige recepten uit mee. Het Nr eindigt met een kort verslag van een te UTRECHT gehouden Damesvergadering.

5. Wij vernemen dat er bij den Uitgever J. H. Kok te Kampen weldra een uitgave het licht zal zien, die zeer zeker allen die met ons leger in eenige verbinding staan, ten reerste zal interesseren. Het is getiteld: DE NEDERLANDSCHE SOLDAAAT en zijn rechten in zake geestelijke en lichamelijke verzorging in militairen dienst, en het is een boekje dat in elk geval moet komen in het bezit van al onze Christen-soldaten.

De heer T. de Jong, Serg.-Maj. der Infanterie, heeft het boekje met zorg samengesteld, en hij moest daarvoor met buitengewoon veel moeite alle Legerorden, in den loop der jaren te dezer zake uitgevaardigd, verzamelen.

In handig formaat gedrukt, is het de bedoeling dat b. v. Kerkeraden en Verenigingsbesturen zorgen, dat alle onder militairen dienst opkomende jongelui dit boekje in bezit zullen krijgen.

6. Ook nu weer zoud de GRONINGER-BRANDWAARBOEG-MAGAZIEN, Oude Boteringestraat 72, ons naar Winkeldieren. Een op kantoor-, magazijn-, winkel- en ook werkkamer-muur, met zijn in het oogvallende letters en cijfers, bruikbare tijdschrift.

G.

UIT HET OOSTEN. DE DIENEN.

Eer wij verder gaan een vraag die u misschien verwonderden zal.

Als ik van iemand zeg dat hij rijk is, wat bedoel ik daarmee?

Wel, zegt ge, dat hij veel geld heeft.

Dit antwoord is eigenlijk niet juist, en alleen goed wanneer en zoo lang men voor zijn geld allerlei kan kopen, en dat is in den regel zoo. Maar iemand die op een onbewoond eiland te recht kwam, gelijk Robinson, zou, al had hij een miljoen in goud, toch niet rijk zijn, wijl hij er niets voor kon kopen.

Rijkdom wijl dus zeggen overvloedig bezit van wat waarde heeft, landerijen, huizen, schepen, vee, vruchten en zoo veel meer. Dit alles is begrepen in geld, daar men voor geld het alles kan bekomen.

In overvloedige tijden kende men geen geld, en ruidde b. v. vruchten tegen metaal, vleesch voor eieren enz. Later bragen men stukjes goud en silver af te wegen voor betaling, en zoo kwam men eindelijk tot geldstukken, althans in den handel. Maar wie niet handelde had zijn rijkdom in land, en vooral in vee. Iemand's rijkdom werd bepaald naar hetgeen hij daarvan bezat. De oudste munstukken vertoonden dan ook een rund als zinnebeeld van bezit of rijkdom.

Zoo wordt begripelijk dat wij in Job. 1 lezen:

Daar toe was zijn vee zeven duizend schapen, en drie duizend kameelen, en vijfhonderd juk ossen, en vijfhonderd ezeltinnen; ook was zijn dienstvolk zeer veel, zoodat deze man groter was dan alle die in het Oosten.

En later in Job. 42 vs. 12.

En de Heere zegende Jobs laatste meer dan zijn eerste; want hij had veertien duizend schapen, en zesduizend kameelen, en duizend juk runderen, en duizend ezeltinnen.

Zoo ook wordt gezegd in Gen. 13 vs. 2.

En Abram was zeer rijk, in vee, in silver, en in goud.

Uit welk laatste tevens blijkt, hoe Abraham duidelijk ook koophandel dreef, of althans vee kocht. Later lezen we dat hij om een grasveld te betalen, sikkelen of munstukken gebruikte „sonder den koopman gangbaar.“

De oudste geldstukken vertoonden als gezegd het beeld van een rund. Van den Latijnschen naam daarvoor komt het woord *pecunia*, dat is geld, gelijk de jonge Latijnschen ongetwijfeld wel wisten.

Het is dus zeer begripelijk, dat in de Schrift de rijkdom van menschen uit den ouden tijd wordt geteekend naar hun bezit van vee en andere dieren. Wij zagen het reeds bij Abraham en Job.

Ook lezen we van een koning die veehandelaar was. Ook is het dus begripelijk, dat in een land als Israël de veeveelt een milde bron van bestaan was, en hoog geacht werd. Abraham, Isaak en Jakob waren zelfs herdersvorsen.

Nu ook in onzen tijd zou iemand die duizenden stuks vee bezat niet voor arm doorgaan. Alleen maar, hij zou moeite hebben ruimte en voedsel voor hen te vinden. Doch bij Israël was het anders. De ariavaders trokken met hun ontaaglijke kudden langzaam het land door, dat heel schaars bevolkt was, en daarbij in het wild veel voorraad. Waar de herder voedsel vond voor zijn vee, daar sloeg hij zijn tenten op, bleef er tot de dieren alles hadden opgegeten, en trok dan weer verder.

Trouwens er was alre reden om voor het vee goed te zorgen. De koeien leverden overvloed van melk, en deze weer verschaften boter en kaas, schoon lang niet zoo veel als bij ons. Zelfs schijnt op sommige plaatsen waar de Schrift van boter spreekt, zure melk bedoeld te zijn. Ook was de melk een geliefde drank. Hoe oud

de kunst van kaas maken reeds is, blijkt wel daaruit, dat zij reeds in het boek Job vermeld wordt.

Voor het overige was onder Israël het gebruik van het vee tamelijk wel hetzelfde als thans bij ons. Het vleesch diende tot voedsel, waarbij echter dient opgemerkt dat de beschafde oude volken veel minder vleesch aten dan wij. Vleesch werd vooral gegeven bij bijzondere gelegenheden, b. v. tot onthaal van gasten. Dan werd het gemeste half geslacht, dat wil zeggen, een half wel gevoed, krachtig en smakelijk als spijis. Het halve wordt in den Bijbel van zulke kalveren gesproken, onder anderen in zekere gelijkenis. Welke?

De huid en de horens der geslachte dieren werden tot allerlei gebruikt. Veel meer dan bij ons dienden de runderen als trekdiere. Elisa, die latere profet, had ossen voor den ploeg. Ook lezen wij: een dorschenden os zult ge niet milt-banden. De os deed namelijk dienst bij het dorschden, door den dorschwagen te trekken of door over het koren heen en weer te loopen. En nu mocht men hem niet belten daarbij nu en dan een hapje te nemen.

(Wordt vervolgd.)

PREDIKER II: 1.

Werp uw brood uit op het water, want gij zult het vinden na vele dagen.

Met het hoofdstuk uit Prediker, van 't welk bovengenoemd vers het begin is, ving eens op een morgen een schoolmeester de lessen aan.

Toen hij het hoofdstuk had uitgelezen, vroeg hij aan de klas:

»Wie van u kan mij nu zeggen, wat het eerste vers beteekent?»

Eerst antwoordde er niemand. De meeste kinderen schenen reeds vergeten te hebben wat er in het eerste vers staat. Eindelijk stak er een den vinger op.

»Nee, zei de meester.

»Ik denk«, antwoordde een kleine jongen, »dat men brood op het water moet strooien voor de visschen. Als zij het opeten worden zij dik en vet, en zijn goed om gevangen te worden.«

»Dat is mooi uitgedacht«, zei de meester, »en ik wil je nog wel een handje helpen. Ik heb ook eens ergens gelezen een versje dat het zelfde zegt als zij:»

Werp uw weldaan in den vloed
Met een onberoerd gemoed;
Dankt u 't stomme vischje niet,
God erkent het, die het ziet.

»Toch geloof ik niet dat het juist is. Maar kom, zie ik nog niet meer vingers?»

Doch die kwamen niet.

»Luistert«, sprak de onderwijzer, »en ik zal het jellu vertellen.«

Hij las nu het eerste vers nog eens voor, en zeide toen:

»Egypte is een groot land in Noord-Afrika. Wij weten dat de Bijbel er dikwijls van spreekt. In dat land regent het bijna nooit en zou dus alle groen verdorren, als niet een groote beekrivier de Nijl door heel het land liep en het bevocht. Toch zou dit niet voldoende zijn, indien de Heere in Zijns wijsheid niet daarbij nog iets beschikt had.

Eek jaar in den herfst begint de stroom te rijzen, en wordt al hooger. Dit verschijnsel dat in ons land de menschen zoo verschrikke, vervult de Egyptenaren met vreugde. Het water namelijk al wassende overstromt den dorren grond, dringt er in en maakt hem vochtig en vruchtbaar. Heel het land staat onder water, waar steden en dorpen boven uitsteken.

Tegen het einde des jaars zakt het water weer, en langzamerhand droogt de grond op. Hij is dan bedekt met een zeer vruchtbare slijb of slijk, dat door het water is achtergelaten. Dit slijb doet dienst als mest voor het land, en wint veel werk en kosten uit. Doch het kon ook een gevaar worden wijl het wemelt van waterslang, sikkers en andere min begeerlijke dieren. Nu is het echter zoo beschikt, dat juist tegen den tijd van het slijb, tegen den winter de ooevaars uit het Noorden naar het Zuiden trekken gelijk wij weten. Zij vliegen meest naar Egypte. Daar vinden zij in het slijb de waterdieren die ik noemde. Derz zijn voor hen een rechte smulparkij en ze houden dan ook zulk een opruiming onder de slangen en de kikkers, dat de landman niet bevreesd behoeft te zijn. Oudtijds werd in Egypte de Ibis, een soort van oelewaar als heilig beschouwd en als een god vereerd, om de goede diensten die hij deed. Dat men in Egypte overvloed van kikvoerschen had zien wij uit de tweede plaag.

(Wordt vervolgd.)

HOOGENBIKK.

Gemengd Nieuws.

Hoogerkerlijke vereniging in Duitschland. Er bestaat in Duitschland een „hoogerkerkelijke vereniging“, welke ongeveer 150 leden telt. Zij hield dier dagen te Berlin haar eerste jaarvergadering. De oprichter dieser vereniging is Pastor Masei uit Metzford. Deze predikant las het jaarverslag voor, waarbij hij zijn stichting verdedigde tegen de bezwaren, die tegen haar zijn ingebracht. Deze Duitse hoogerkerkelijken leggen nadruk op de Goddelijke instelling van het ambt en willen meer plichtigheid bij de Godsdienstoefeningen door middel van Liturgie, beurtzangen, knielen, enz.

Ook zoeken zij de oorbiecht weder ingevoerd te zien, en in het algemeen willen zij de voor de kerk verloren gegane schatten weer doen herleven, om daardoor haar aansien onder het volk weer te herstellen en haar den invloed terug te geven, dien zij vroeger bezat.

Op voorstel van superintendent Dr. Bronisch bleef de vereniging zich een „hoogerkerkelijke“ noemen, die zich den opbouw der Evangelische kerk ten doel stelt. Volgens Dr. Bronisch sprak het vanzelf, dat de Evangelische kerk innerlijk gescheiden bleef van de Roomsche-Katholieke kerk. Trots deze verklaring houden wij het er voor, dat de mannen van de hoogerkerkelijke vereniging ongeveer hetzelfde bedoelen als de hoogerkerkelijken in Engeland. Ook deze beweren steeds, dat zij geen Romaniseerende richting volgen, en toch is niet te ontkennen, dat zij velen tot overgang in de Roomsche kerk brachten.

WINCKEL.